

PROJEKT USTAWY O ZMIANIE USTAWY O SYSTEMIE OŚWIATY

Autorzy: Marta Ponikowska, Marcin Serafin,
Katarzyna Strycharz, dr. Aleksander Tarkowski

Warszawa 2016

Projekt jest dostępny na licencji Creative Commons Uznanie Autorstwa 3.0 Polska.. Pełna treść licencji jest dostępna na stronie creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl. Zezwala się na dowolne wykorzystywanie treści publikacji pod warunkiem wskazania autorów oraz podania informacji o licencji.

Projekt jest dostępny w sieci pod adresem: <http://centrumcyfrowe.pl/projekty/otworzmy-cyfrowa-edukacje/prawo-a-otwarta-edukacja/>

Dokument dofinansowany w ramach projektu „Równość w edukacji” realizowanego w ramach programu Obywatele dla Demokracji, finansowanego z Funduszy EOG.

Publikacja powstała przy wsparciu Open Society Foundations.

projekt: **polska**®

Otwórzmy
cyfrową
edukację

Centrum Cyfrowe razem z innymi organizacjami pozarządowymi pracuje na rzecz zmiany społecznej i zwiększenia zaangażowania obywatelskiego, wykorzystując potencjał narzędzi cyfrowych i modeli współpracy opartych na dzieleniu się zasobami i wiedzą. Wspólnym mianownikiem naszych projektów jest **otwartość** - oznaczająca dostępność zasobów i propagowanie modeli współpracy wykorzystujących otwarte zasoby. W tym celu jesteśmy partnerem instytucjonalnym projektu **Creative Commons Polska**.

W obszarze edukacji prowadzimy kampanię „Otwórzmy cyfrową edukację”, której celem jest podnoszenie jakości polskiej edukacji dzięki propagowaniu idei powszechnego i bezpłatnego dostępu do otwartych i cyfrowych zasobów edukacyjnych. Angażujemy środowisko ekspertów w procesy konsultacyjne przy tworzeniu prawa, staramy się również wpływać na opinię publiczną przez publikowanie stanowisk i analiz oraz uczestnictwo w konferencjach i warsztatach na świecie. Sygnalizujemy także decydentom potrzebę reformy prawa w kierunku nadawania wyższego priorytetu kwestii otwartości.

USTAWA

z dnia .....

o zmianie ustawy o systemie oświaty

Art. 1. W ustawie z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, z późn. zm.¹⁾) wprowadza się następujące zmiany:

1) po art. 3 dodaje się art. 3a w brzmieniu:

„1. Podręczniki, materiały edukacyjne oraz materiały ćwiczeniowe są udostępniane bezpłatnie i powszechnie w postaci elektronicznej, o ile:

- a) zostały stworzone przez jednostki, o których mowa w art. 2; lub
- b) zostały stworzone przez jednostki organizacyjne podległe i nadzorowane przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania wskazane w obwieszczeniu wydanym na podstawie art. 33 ust. 1d ustawy z dnia 8 sierpnia 1996 r. o Radzie Ministrów (Dz. U. z 2012 r. poz. 392); lub
- c) zostały stworzone na zlecenie jednostek wskazanych ppkt a) i b) lub autorskie prawa majątkowe do nich lub licencje na ich wykorzystanie w zakresie opisanym w ust. 2 i 3 zostały przez te jednostki nabyte lub sfinansowane ze środków stanowiących w co najmniej 50 procentach środki publiczne.

2. Udostępnianie podręczników, materiałów edukacyjnych i ćwiczeniowych, wskazanych w ustępie 1, odbywa się w sposób zapewniający możliwość ich dowolnego wykorzystywania do celów komercyjnych i niekomercyjnych, zwielokrotniania i rozpowszechniania, w całości lub we fragmentach, oraz wprowadzania zmian i rozpowszechniania utworów zależnych.

3. Podręczniki, materiały edukacyjne i ćwiczeniowe, wskazane w ustępie 1, są udostępniane w centralnym repozytorium edukacyjnym w wersji aktualnej oraz w wersjach archiwalnych, bez ograniczeń technicznych utrudniających ich odczyt, modyfikację lub ponowne wykorzystanie, w otwartych formatach

---

¹⁾ Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2004 r. Nr 273, poz. 2703 i Nr 281, poz. 2781, z 2005 r. Nr 17, poz. 141, Nr 94, poz. 788, Nr 122, poz. 1020, Nr 131, poz. 1091, Nr 167, poz. 1400 i Nr 249, poz. 2104, z 2006 r. Nr 144, poz. 1043, Nr 208, poz. 1532 i Nr 227, poz. 1658, z 2007 r. Nr 42, poz. 273, Nr 80, poz. 542, Nr 115, poz. 791, Nr 120, poz. 818, Nr 180, poz. 1280 i Nr 181, poz. 1292, z 2008 r. Nr 70, poz. 416, Nr 145, poz. 917, Nr 216, poz. 1370 i Nr 235, poz. 1618, z 2009 r. Nr 6, poz. 33, Nr 31, poz. 206, Nr 56, poz. 458, Nr 157, poz. 1241 i Nr 219, poz. 1705, z 2010 r. Nr 44, poz. 250, Nr 54, poz. 320, Nr 127, poz. 857 i Nr 148, poz. 991, z 2011 r. Nr 106, poz. 622, Nr 112, poz. 654, Nr 139, poz. 814, Nr 149, poz. 887 i Nr 205, poz. 1206, z 2012 r. poz. 941 i 979, z 2013 r. poz. 87, 827, 1191, 1265, 1317 i 1650 oraz z 2014 r. poz. 7, 290, 538, 598, 642, 811, 1146 i 1198.

zapisu danych. By format zapisu danych mógł być uznany za otwarty, jego specyfikacja musi być dostępna dla wszystkich zainteresowanych bezpośrednio lub w zamian za opłaty nie wyższe niż koszty sporządzenia kopii, a wykorzystanie takiego formatu nie wiąże się z żadnymi opłatami na rzecz osób trzecich.

4. Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania określi, w drodze rozporządzenia, sposób i zasady gromadzenia podręczników, materiałów edukacyjnych i ćwiczeniowych wskazanych w ustępie 1 w centralnym repozytorium edukacyjnym.

Art. 2. Ustawa wchodzi w życie po upływie 12 miesięcy od dnia ogłoszenia.

UZASADNIENIE PROJEKTOWANYCH ZMIAN ORAZ OCENA SKUTKÓW REGULACJI

1. OPIS TEMATYKI

W niniejszej propozycji nowelizacji ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, z późn. zm.) proponuje się wprowadzenie nowych zasad udostępniania podręczników, materiałów edukacyjnych i materiałów ćwiczeniowych, finansowanych ze środków publicznych i powstających w obrębie sektora oświaty. Zmiany w stosunku do obecnego stanu prawnego polegają na nałożeniu obowiązku udostępniania powszechnie i bezpłatnie określonych zasobów: podręczników, materiałów edukacyjnych i ćwiczeniowych przez wymienione *explicite* jednostki sektora edukacji, o ile są finansowane ze środków publicznych w określonej projektowaną zmianą wysokości.

Projektowana zmiana dotyczy pośrednio prawa do nauki, gwarantowanego w art. 70 Konstytucji RP. W polskim systemie prawa brak jest przepisów, na mocy których dostęp do podręczników, materiałów edukacyjnych oraz ćwiczeniowych tworzonych przez jednostki systemu oświaty byłby powszechny i bezpłatny, nawet jeśli zostały one stworzone z wykorzystaniem środków publicznych. Wdrożenie takich przepisów wpłynęłoby pozytywnie na zakres realizacji prawa do nauki przez obywateli.

Projekt jest również odpowiedzią na zalecenia Komisji Europejskiej oraz Parlamentu UE, które wskazują na potrzebę zmiany modeli oświatowych, tak by były dostosowane do szybkiego tempa zmiany technologicznej, umożliwiały różne formy uczenia się i realizowały model uczenia się przez całe życie.

Należy podkreślić, że w stosunku do przepisów dotychczas obowiązujących, projektodawca nie przewiduje zmian, ani w zakresie definicji podręczników, materiałów edukacyjnych i ćwiczeniowych (art. 3 ustawy), ani w zakresie prawa do bezpłatnego dostępu do podręczników, materiałów edukacyjnych lub materiałów ćwiczeniowych, przeznaczonych do obowiązkowych zajęć edukacyjnych z zakresu kształcenia ogólnego². Proponowane zmiany nie wymagają też nowelizacji ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych.

---

² Regulacje te zawarte są w ramowych planach nauczania ustalonych dla szkół podstawowych i gimnazjów (Art. 22ac. ust. 1 ustawy)

1.1. Rozpatrywany problem

Wykorzystanie środków publicznych w edukacji

Ze środków publicznych³ powstaje w sektorze edukacji wiele materiałów, które mogłyby stanowić w toku kształcenia cenną pomoc dla rodziców, nauczycieli, a przede wszystkim uczniów. Materiały te tworzone są przez jednostki organizacyjne systemu oświaty oraz jednostki nadzorowane lub podległe Ministrowi Edukacji Narodowej (MEN). Niestety, nie wszystkie takie zasoby są bezpłatne i powszechnie dostępne w formie cyfrowej, a gdy już są udostępniane - często odbywa się to na niejednolitych zasadach. Dlatego też zasadne byłoby wprowadzenie jednolitych zasad udostępniania zasobów przez jednostki podległe lub nadzorowane przez MEN.

Zgodnie z art. 22ab ustawy, zespół nauczycieli prowadzących zajęcia edukacyjne ma prawo wyboru podręcznika lub materiału edukacyjnego niebędącego podręcznikiem dopuszczonym do użytku szkolnego przez Ministra Edukacji Narodowej oraz materiałów ćwiczeniowych (nauczyciele mają również prawo ustalić, że rezygnują z wyboru podręcznika, zgodnie z art. 22aa ustawy). Ponadto, zgodnie z art. 22ac uczniowie szkół podstawowych i gimnazjów mają prawo do bezpłatnego dostępu do podręczników, materiałów edukacyjnych lub materiałów ćwiczeniowych, przeznaczonych do obowiązkowych zajęć edukacyjnych z zakresu kształcenia ogólnego, określonych w ramowych planach nauczania ustalonych dla tych szkół. Biorąc pod uwagę ww. przepisy, zasadne jest, aby jak największa ilość zasobów wspierających kształcenie była powszechnie dostępna. Jednocześnie należy założyć, że materiały powstające z wykorzystaniem środków publicznych (podręczniki, materiały edukacyjne, materiały ćwiczeniowe) są materiałami o wysokiej jakości, zgodnymi z zasadami ogólnymi polskiego systemu oświaty.

Projektowana zmiana stanowiłaby ułatwienie szczególnie dla tych nauczycieli, którzy zdecydowali się nie korzystać z tradycyjnego podręcznika i opierać się na powszechnie dostępnych materiałach edukacyjnych, jak również dla

---

³ Zgodnie z art. 5 ust. 1 Ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (tj. Dz.U. z 2013 r., poz. 885 ze zm.), środkami publicznymi są: 1) dochody publiczne; 2) środki pochodzące z budżetu Unii Europejskiej oraz niepodlegające zwrotowi środki z pomocy udzielanej przez państwa członkowskie Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA); 3) środki pochodzące ze źródeł zagranicznych niepodlegające zwrotowi, inne niż wymienione w pkt 2; 4) przychody budżetu państwa i budżetów jednostek samorządu terytorialnego oraz innych jednostek sektora finansów publicznych pochodzące: ze sprzedaży papierów wartościowych, z prywatyzacji majątku Skarbu Państwa oraz majątku jednostek samorządu terytorialnego, ze spłat pożyczek i kredytów udzielonych ze środków publicznych, z otrzymanych pożyczek i kredytów, z innych operacji finansowych; 5) przychody jednostek sektora finansów publicznych pochodzące z prowadzonej przez nie działalności oraz pochodzące z innych źródeł.

rodziców prowadzących edukację domową. Większa dostępność takich materiałów służyłaby również tym nauczycielom, którzy korzystając z tradycyjnego podręcznika poszukują materiałów dodatkowych. Konsekwentne jej stosowanie mogłoby pozytywnie wpłynąć na rozwój kultury dzielenia się najlepszymi praktykami, materiałami edukacyjnymi i ćwiczeniowymi wewnątrz sektora oświaty. W rezultacie, większa dostępność zasobów edukacyjnych służyłaby wyrównywaniu szans edukacyjnych oraz zwiększaniu dostępu do edukacji. Aktualnie obowiązująca ustawa o systemie oświaty umożliwia przeznaczanie dotacji celowej z budżetu państwa na zakup podręczników, materiałów edukacyjnych i materiałów ćwiczeniowych; na pokrycie kosztu ich drukowania i powielania lub na zakup urządzeń umożliwiających ich drukowanie lub powielanie. W związku z tym nauczyciele, którzy zamierzają skorzystać z zasobów udostępnionych zgodnie z projektowaną regulacją (tj. udostępnionych bezpłatnie i powszechnie w formie elektronicznej), będą mieli także możliwość ich wydrukowania lub powielania w ramach dotacji celowej (bez obciążania finansowego rodziców ucznia).

Analiza przypadków tworzenia i udostępniania publicznych materiałów edukacyjnych

Projektowana regulacja będzie dotyczyć bardzo szerokiego zakresu materiałów edukacyjnych. Materiały, które spełniałyby kryteria projektowanej regulacji, są obecnie udostępniane w postaci cyfrowej w różnych serwisach i na różnorodnych zasadach. Niektóre z nich są już udostępniane na wolnych licencjach. W przypadku innych projektów, wprowadzenie zasady otwartej dostępności tworzonych zasobów zapewniłoby ich większą dostępność. Oto przykłady szeregu kluczowych projektów tworzenia i udostępniania zasobów edukacyjnych, finansowanych ze środków publicznych:

1. Ośrodek Rozwoju Polskiej Edukacji za granicą (<http://www.orpeg.pl/index.php/projekt-qwłącz-polskę>)

W ramach projektu „Włącz Polskę!” Ośrodek Rozwoju Polskiej Edukacji za granicą stworzył zestaw materiałów edukacyjnych dla polskich dzieci przebywających za granicą. Zostały one zebrane w formie podręcznika internetowego zatytułowanego „Włącz Polskę!”, z którego mogą korzystać bezpłatnie uczniowie na całym świecie. Zasoby umieszczone na platformie „Włącz Polskę!” można wykorzystywać zgodnie z licencją Creative Commons 3.0 Polska (z wyjątkiem materiałów, które zostały wyraźnie oznaczone jako nieobjęte postanowieniami tej licencji), czyli można je kopiować, rozpowszechniać, odtwarzać i zapisywać oraz tworzyć utwory zależne, pod

warunkiem, że zostaną one oznaczone w sposób określony przez autorów podręcznika (tj. należy powielić zapis licencji).

2. Krajowy Ośrodek Wspierania Edukacji Zawodowej i Ustawicznej: Portal Kształcenie na odległość (<http://www.koweziu.edu.pl/kno>)

Ośrodek udostępnia zasoby edukacyjne: publikacje, filmy, materiały promocyjne oraz kursy z zakresu edukacji zawodowej i ustawicznej. Kursy szkoleniowe są udostępnione w zakładce „otwarte zasoby edukacyjne”, jednak nie są one formalnie oznaczone otwartymi licencjami. Jak czytamy na stronie internetowej Ośrodka: *Mamy nadzieję, że udostępnione e-zasoby oraz możliwość, a nawet obowiązek aktualizowania i dostosowywania materiałów do własnych potrzeb to duży krok w kierunku podnoszenia jakości kształcenia zawodowego oraz popularyzacji e-learningu w edukacji.* Jednak pełną realizację tej intencji może umożliwić jedynie zastosowanie wolnej licencji pozwalającej na legalne, swobodne modyfikowanie i udostępnianie tych zasobów.

3. Instytut Badań Edukacyjnych: Baza dobrych praktyk (<http://bnd.ibe.edu.pl/page/1>)

Baza dobrych praktyk zawiera zestawy zadań z języka polskiego, historii, matematyki, biologii, chemii, fizyki, geografii i wiedzy o społeczeństwie, które mogą być przydatne na zajęciach z tych przedmiotów. Regulamin korzystania z serwisu Bazy Dobrych Praktyk (dalej również „serwis BP”) wskazuje, że zawartość stron serwisu BDP, jak również zgromadzonych na nich materiałów objęta jest ochroną przewidzianą przepisami ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz. U. z 2006 r. Nr 90, poz. 631 z późn. zm.). Instytut udziela korzystającym z serwisu BDP licencji na zgromadzone w serwisie BND utwory (w rozumieniu art. 1 ust. 1 w/w ustawy o prawach autorskich i prawach pokrewnych) na zasadzie i warunkach licencji Creative Commons - Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Na tych samych warunkach 3.0 Polska.

4. Ośrodek Rozwoju Edukacji: Portal wiedzy dla nauczycieli Scholaris (<http://scholaris.pl/>)

Scholaris to portal wiedzy dla nauczycieli zawierający bezpłatne, elektroniczne zasoby edukacyjne dostosowane do wszystkich etapów kształcenia. Materiały dostępne na portalu są zgodne z nową podstawą

programową i kompatybilne ze wszystkimi tablicami interaktywnymi i innymi urządzeniami wspomagającymi pracę nauczyciela, np. tabletami. Portal ma na celu wsparcie nauczycieli w przygotowaniu ciekawych, często interaktywnych zajęć poprzez dostarczenie im gotowych i sprawdzonych materiałów edukacyjnych. Korzystanie z portalu jest bezpłatne. Nauczyciele zamieszczający materiały na portalu mogą samodzielnie oznaczyć je odpowiednią, otwartą licencją tak, aby można z nich korzystać w pełni swobodnie.

Choć powyższe zestawienie zawiera jedynie kilka przykładów działań instytucji podległych lub nadzorowanych przez MEN, pokazuje ono dobitnie, iż istnieją niezależne od siebie bazy i kolekcje zasobów edukacyjnych (gromadzące czasami tego samego rodzaju materiały - patrz IBE i ORE), które mogłyby być swobodnie wykorzystywane przez zainteresowanych użytkowników, bez dodatkowych ograniczeń. Jak pokazują powyższe przykłady, każda instytucja stosuje inne zasady udostępniania i wprowadza niepotrzebne ograniczenia co do sposobu użycia. Dodatkowo, brak jest jednego miejsca zapewniającego dostęp do materiałów, co utrudnia ich odnalezienie.

Można jednak wskazać przykłady działań zmierzających w ostatnich latach do usunięcia tych barier. Przede wszystkim, jest to realizowany od 2011 roku projekt „E-podręczniki do kształcenia ogólnego”. W ramach rządowego programu powstały 64 e-podręczniki (łącznie ponad 5 tysięcy godzin lekcyjnych) z zakresu 14 przedmiotów stanowiących podstawę programową dla szkół podstawowych, gimnazjów i liceów. Tworzone zasoby są udostępniane na wolnej licencji Creative Commons Uznanie Autorstwa, a na potrzeby projektu została stworzona dedykowana platforma repozytoryjna epodreczniki.pl.

Licencjonowanie treści edukacyjnych i szkoleniowych na wolnych licencjach funkcjonuje ponadto w kilku polskich resortach. Już w 2006 roku obowiązek udostępniania publikacji na wolnych licencjach został wprowadzony przez ówczesne Ministerstwo Rozwoju Regionalnego w ramach Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL. Ministerstwo Spraw Zagranicznych wdrożyło otwartość w programie „Polska pomoc”, opracowało również - korzystając z otwartych zasobów finansowanych z grantów - modułowy e-podręcznik E-globalna. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego wymaga stosowania wolnych licencji w programach „Edukacja kulturalna”, „Obserwatorium kultury” i „Patriotyzm jutra”. Tworzenie otwartych zasobów edukacyjnych wspiera również Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji w swoim programie grantowym. W 2015 roku obowiązek wolnego licencjonowania zasobów

edukacyjnych znalazł się w regulaminach konkursów dotyczących kompetencji cyfrowych, które w najbliższych latach będą realizowane w ramach Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa. Podobny wymóg znalazł się w przyjętych w 2015 roku przez Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju „Wytycznych w zakresie realizacji przedsięwzięć z udziałem środków Europejskiego Funduszu Społecznego w obszarze edukacji na lata 2014-2020”.

Równy dostęp do wykształcenia

Rozpatrywany problem dotyczy również realizacji konstytucyjnego prawa do nauki. Art. 70 ust. 4 Konstytucji RP stanowi, że: „Władze publiczne zapewniają obywatelom powszechny i równy dostęp do wykształcenia. W tym celu tworzą i wspierają systemy indywidualnej pomocy finansowej i organizacyjnej dla uczniów i studentów. Warunki udzielania pomocy określa ustawa”.

Powszechny i bezpłatny dostęp do wysokiej jakości zasobów edukacyjnych (wysoka jakość zasobów gwarantowana jest przez instytucje publiczne), dostosowanych do potrzeb procesu kształcenia, może przyczynić się do zwiększenia równości dostępu do wykształcenia. Celem projektowanej regulacji jest wprowadzenie tego właśnie bezpłatnego dostępu.

Projektowana zmiana dotyczy ponadto następujących kluczowych, z punktu widzenia systemu edukacji zagadnień:

- Wsparcia dla zapewniania edukacji dla wszystkich. Dzięki temu, że otwarte zasoby edukacyjne są w znakomitej większości darmowe, przyczyniają się one do walki z wykluczeniami zarówno wśród najuboższych grup społecznych, których nie stać na ponoszenie kosztów związanych z edukacją, jak i również wśród osób, które korzystają z otwartej edukacji, aby rozszerzyć i uzupełnić swoją wiedzę i kwalifikacje.
- Promocji samodzielnej nauki oraz uczenia się przez całe życie. Osoby z mniejszych miejscowości w celu oszczędności czasu oraz minimalizacji kosztów korzystają z różnego typu otwartych materiałów edukacyjnych oraz otwartych form kształcenia online np. szkoleń, webinarów ect. Sytuacja ta dotyczy również dużej liczby młodzieży, studentów czy osób dorosłych, które uczą się, studiują za granicą, uczą się języków obcych poprzez korzystanie z obcojęzycznych otwartych zasobów edukacyjnych online.
- Modernizacji metod nauczania i uczenia się. Otwarte zasoby edukacyjne dzięki swojej cyfrowej najczęściej formie, motywują do

stosowania nowych form i metod edukacji, odpowiadających wyzwaniom XXI wieku. OZE dobrze odpowiadają na wyzwania stawiane przez rozwój technologii cyfrowych oraz nowych metod dydaktycznych np. WebQuest, odwrócona lekcja, gamifikacja, metoda projektów, ect.

- Podniesienia efektywności systemu finansowania w edukacji.
- Promocji dzielenia się materiałami edukacyjnymi i dobrymi praktykami między instytucjami i nauczycielami.
- Dostępu do wysokiej jakości, bezpłatnych materiałów stanowiących pomoc dla rodziców realizujących program szkolny z dziećmi w warunkach domowych. Rodzice mogą dostosowywać dostępne materiały do potrzeb swoich dzieci w szybki i łatwy sposób.

1.2. Zakres podmiotowy i przedmiotowy regulacji

Zakres podmiotowy projektowanych zmian został tak zdefiniowany, by objąć regulacją nie tylko instytucje systemu oświaty, ale także inne instytucje edukacyjne. Jednocześnie regulacją nie zostają objęte podmioty tworzące wprawdzie zasoby edukacyjne, lecz nie uzyskujące na ten cel finansowania ze środków publicznych. Takie ograniczenie wynika z faktu, że potencjalnie bardzo wiele treści, tworzonych lub finansowanych przez różne instytucje publiczne, mieści się w definicji ustawowej materiału edukacyjnego. Celem proponowanej nowelizacji nie jest wprowadzenie reguły otwartości dla wszelkich treści, które mogą być uznane za materiały edukacyjne. Przykładowo, regulacja nie będzie dotyczyć filmów finansowanych ze środków publicznych, nawet jeśli są wykorzystywane w systemie oświaty jako materiały edukacyjne.

W ramach definicji zakresu podmiotowego nie sposób pominąć relacji zakresu podmiotowego projektu do osób zatrudnionych w instytucjach objętych zakresem podmiotowym (nauczycieli, wychowawców i innych pracowników pedagogicznych). Zamiarem projektodawcy nie jest objęcie zakresem regulacji wszelkich materiałów edukacyjnych tworzonych przez nauczycieli, wychowawców czy innych pracowników pedagogicznych, a wyłącznie takich, które są tworzone w ramach zorganizowanej działalności instytucji wskazanych w projektowanym art. 3a ust. 1. Tym samym ciężar rozstrzygnięcia, czy twórczość osób zatrudnionych w takich jednostkach systemu oświaty jest objęta regulacją, spoczywa na pytaniu, komu przysługują autorskie prawa majątkowe do takiej twórczości. Z tego też względu nauczyciele, niezależnie od rodzaju relacji prawnej wiążącej ich z

instytucjami systemu edukacji wskazanymi w projektowanym przepisie, pozostają poza zakresem podmiotowym ustawy. Wyjątkiem w tym zakresie będą sytuacje, w których materiały będą tworzone przez takie osoby w ramach istniejącego stosunku pracy (wówczas twórczość takich osób z mocy przepisów prawa autorskiego uznawana jest za twórczość pracodawcy⁴).

Zakres przedmiotowy ustawy obejmuje treści będące podręcznikami, materiałami edukacyjnymi lub ćwiczeniowymi, które zostały wytworzone przez instytucje publiczne lub zostały nabyte przez te instytucje publiczne, a takie nabycie zostało sfinansowane ze środków publicznych przynajmniej w 50%. Regulacja nie obejmuje więc treści, w przypadku których wkład środków publicznych nie był znaczący.

Jak zostało to wskazane powyżej, celem projektodawcy jest wyłączenie spod projektowanych zmian treści edukacyjnych tworzonych przez indywidualnych nauczycieli, wychowawców i innych pracowników pedagogicznych tworzących materiały dydaktyczne na potrzeby swoje i swoich uczniów. Zgodnie z najlepszą wiedzą projektodawcy, praktyka umieszczania w zakresie obowiązków wynikających z umowy o pracę takich czynności jak tworzenie podręczników, materiałów edukacyjnych i materiałów ćwiczeniowych dotyczy jedynie wyjątkowych przypadków. Potwierdza to także ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. - Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2014 r. poz. 191 i 1198 oraz z 2015 r. poz. 357, 1268 i 1418), która regulując w art. 42 podstawowe obowiązki w ramach czasu pracy nie wymienia wśród nich tworzenia podręczników, materiałów edukacyjnych czy ćwiczeniowych.

Natomiast, zgodnie z przepisami ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U. 1994 nr 24 poz. 83) pracodawca nabywa prawa do utworu z chwilą jego przyjęcia, w granicach wyznaczonych przez zakres umowy o pracę i zgody zamiar stron (art. 12 ustawy o prawie autorskim). Dlatego projektowane przepisy dotyczyłyby jedynie sytuacji, w których jednostka organizacyjna systemu oświaty, o których mowa w art. 2 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, nabywa prawa autorskiego do tworzonych podręczników, materiałów edukacyjnych i naukowych w celu ich udostępniania w sposób przewidziany w projektowanej ustawie.

Projekt oddziałuje tym samym na następujące podmioty:

- instytucje systemu oświaty wskazane w art. 2 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty;

---

⁴ Patrz art. 12 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U. 1994 nr 24 poz. 83)

- jednostki nadzorowane i podlegające ministrowi właściwemu ds. oświaty i wychowania;
- nauczycieli;
- rodziców;
- osoby uczące się;
- podmioty wykorzystujące finansowanie publiczne, udzielone przez instytucje systemu oświaty lub jednostki nadzorowane i podlegające ministrowi właściwemu ds. oświaty i wychowania, do wytwarzania zasobów edukacyjnych.

1.3. Centralne repozytorium edukacyjne

Projekt przewiduje ponadto utworzenie instytucji centralnego repozytorium edukacyjnego, będącego nowym narzędziem bezpłatnego i powszechnego udostępniania podręczników, materiałów edukacyjnych oraz materiałów ćwiczeniowych w postaci elektronicznej. Kryterium umieszczenia danych zasobów edukacyjnych w repozytorium jest spełnienie przesłanek przedmiotowych i podmiotowych, tj. utworzenie ich przez jednostki systemu oświaty lub nabyte z wykorzystaniem środków publicznych.

Projektowana regulacja polega na tym, że wyznaczone podmioty publicznoprawne przekazują określone wersje zasobów edukacyjnych do centralnego repozytorium. Obowiązek przekazywania obejmuje cykliczne uzupełnianie centralnego repozytorium o nowe zbierane lub tworzone zasoby. Natomiast kompetencją ministra właściwego ds. oświaty i wychowania jest organizacja przetwarzania tak przekazanych zasobów w centralnym repozytorium oraz ich udostępnianie osobom zainteresowanym. Regulacja ustawowa będzie uzupełniona w tym zakresie przez rozporządzenie ministra właściwego ds. oświaty i wychowania, w którym zostaną uregulowane szczegółowe zagadnienia techniczne i organizacyjne prowadzenia centralnego repozytorium. Minister właściwy ds. oświaty i wychowania uzyska w ten sposób dodatkowe narzędzia umożliwiające stworzenie wspólnego katalogu, koordynację przetwarzania zasobu informacyjnego i jednocześnie zapewniające ich otwartość, wysoką jakość, nieograniczoną dostępność i użyteczność. Z uwagi na różnorodny charakter treści edukacyjnych, które będą przekazywane do centralnego rejestru edukacyjnego, powyższe zasady powinny być ustalane każdorazowo przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania, w drodze rozporządzeń, w zależności od rodzaju przetwarzanych treści edukacyjnych oraz potrzeb osób zainteresowanych ich udostępnieniem.

1.4. Zalecenia instytucji międzynarodowych oraz praktyka w krajach członkowskich OECD

Instytucje Unii Europejskiej wydają zalecenia w zakresie edukacji i kształcenia zawodowego, które pomimo, że nie są wiążące, stanowią ważne rekomendacje w zakresie kierunków działań dla krajów członkowskich UE. Zarówno w strategii edukacyjnej Komisji Europejskiej „Opening up Education” z 2013 roku, jak i zaleceniu Rady Unii Europejskiej z dnia 20 grudnia 2012 r. w sprawie walidacji uczenia się pozaformalnego i nieformalnego oraz rezolucji Parlamentu Europejskiego z dnia 15 kwietnia 2014 r. w sprawie nowych technologii i otwartych zasobów edukacyjnych rekomendowane jest wspieranie polityki otwartego dostępu do zasobów edukacyjnych (OZE), które finansowane są ze środków publicznych.

W pracach instytucji UE zauważyć można spójność koncepcji w zakresie polityki edukacyjnej dotyczącej otwartości zasobów edukacyjnych. UE zauważa jednocześnie bezpośrednie związki między otwartymi zasobami edukacyjnymi, edukacją cyfrową a dynamicznie zmieniającym się rynkiem pracy oraz koncepcją uczenia się przez całe życie. Wyrazem tego jest m.in. zachęcanie państw członkowskich do zapewniania dostępu do procesu walidacji wiedzy, umiejętności i kompetencji zdobytych w ramach nieformalnego i pozaformalnego uczenia się.

Jak wskazuje raport OECD z 2012 roku większość spośród europejskich państw członkowskich prowadzi projekt, programy lub innego rodzaju rządowe inicjatywy, które prowadzą do promocji otwartych zasobów edukacyjnych. Natomiast w sześciu spośród ponad dwudziestu badanych państw wprowadzono już kompleksowe strategie i polityki dot. otwartych zasobów a siedem wciąż pracuje nad ich wdrożeniem. Jedynym państwem członkowskim OECD, które wprowadziło zmiany nie tylko na poziomie dokumentów strategicznych, ale i w prawie edukacyjnym, są Stany Zjednoczone. Zmiany wprowadzone na poziomie federalnym mają zachęcić szkoły do korzystania i dzielenia się materiałami edukacyjnymi, najlepszymi praktykami i być alternatywą dla drogich podręczników, jak również umożliwić nauczycielom dzielenie się materiałami i dostosowywanie ich do konkretnych potrzeb edukacyjnych uczniów. Warta uwagi jest również zmiana w prawie edukacyjnym stanu Kalifornia, która obejmuje m.in.: wprowadzenie 50 otwartych cyfrowych podręczników, finansowanych przez stan Kalifornia i tworzonych przez uniwersytety stanu Kalifornia, oraz utworzenie Kalifornijskiej Biblioteki Otwartych Źródeł, która stanowiłaby repozytorium materiałów cyfrowych powstałych ze środków publicznych stanu Kalifornia.

2. REKOMENDOWANE ROZWIĄZANIE - PLANOWANE NARZĘDZIA INTERWENCJI I OCZEKIWANY EFEKT

Narzędziami interwencji są:

- wprowadzenie wskaźnika 50%, jako minimalnej wysokości wykorzystania środków publicznych, przy tworzeniu podręczników, materiałów edukacyjnych i materiałów ćwiczeniowych, kwalifikujące ww. zasoby do grupy zasobów objętych obowiązkiem powszechnego i bezpłatnego udostępnienia, umożliwiające dalsze modyfikacje do indywidualnych potrzeb w ramach procesu uczenia się i nauczania;
- wprowadzenie zasady udostępniania określonych w projekcie podręczników, materiałów edukacyjnych i ćwiczeniowych na wolnej licencji;
- wprowadzenie zasady udostępniania określonych w projekcie podręczników, materiałów edukacyjnych i ćwiczeniowych na wolnej licencji.

Rekomendowane rozwiązanie określa również zamknięty katalog podmiotów objętych obowiązkiem udostępniania materiałów wskazanych w proponowanym nowym artykule 3a ustawy.

Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania określi w drodze rozporządzenia zasady gromadzenia, zapewniania jakości oraz udostępniania w formie cyfrowej podręczników, materiałów edukacyjnych i ćwiczeniowych.

Projektodawca rekomenduje, aby regulując zasady gromadzenia w formie cyfrowej podręczników, materiałów edukacyjnych i ćwiczeniowych, Minister określił: zasady działania centralnego repozytorium zasobów edukacyjnych, (określonych w proponowanym art. 3a) ze wskazaniem jednostki pełniącej funkcję administratora repozytorium; zasady umożliwiające wyszukiwanie dostępnych zasobów; szczegółowe zasady włączania zasobów do repozytorium.

Oczekiwanym efektem rekomendowanego rozwiązania powinno być:

- upowszechnienie w systemie edukacji zasady powszechnego i bezpłatnego udostępniania zasobów edukacyjnych finansowanych publicznie (z uwzględnieniem rekomendowanej wysokości wykorzystania środków publicznych);
- zmniejszenie różnic w dostępie do materiałów edukacyjnych i ćwiczeniowych wśród uczniów, rodziców i nauczycieli;

- pomoc rodzicom, poprzez łatwy dostęp do bezpłatnych materiałów edukacyjnych do pracy indywidualnej z dzieckiem w warunkach domowych;
- ułatwienie dostępu do podręczników, materiałów edukacyjnych i ćwiczeniowych dla osób uczących się poza formalnym systemem szkolnym.

Projektowana zmiana przyczyni się do rozwiązania problemu braku powszechnego dzielenia się materiałami powstającymi ze środków publicznych w sektorze oświaty. Rozporządzenie regulujące sposób upowszechniania tych zasobów, zagwarantować ma powszechny i łatwy dostęp do zasobów edukacyjnych, umożliwiając ich modyfikowanie, zgodnie z indywidualnymi potrzebami procesów kształcenia i uczenia się. Ponadto, zalecane w niniejszym projekcie utworzenie repozytorium zasobów edukacyjnych, umożliwi nauczycielom w toku awansu zawodowego dzielenie się wiedzą z innymi nauczycielami zgodnie z art. 8 ust. 2 pkt. 3 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 marca 2013 r. w sprawie uzyskiwania stopni awansu zawodowego przez nauczycieli⁵.

3. W JAKI SPOSÓB I KIEDY NASTĄPI EWALUACJA EFEKTÓW PROJEKTU ORAZ JAKIE MIERNIKI ZOSTANĄ ZASTOSOWANE?

Rekomendowaną metodą ewaluacji jest przeprowadzenie badań wśród uczniów, rodziców i nauczycieli, w zakresie korzystania przez nich z repozytorium oraz wpływu materiałów dostępnych bezpłatnie i powszechnie na ich wyniki w pracy (nauczyciele, rodzice) oraz nauce (osoby uczące się). Ewaluacja taka powinna nastąpić po upływie okresu 12-18 miesięcy od daty wejścia w życie projektowanych przepisów.

4. ALTERNATYWNE, POZALEGISLACYJNE MOŻLIWOŚCI ROZWIĄZANIA PROBLEMU

Problem braku pełnego dostępu do istniejących w sektorze edukacji zasobów edukacyjnych i kapitału wiedzy można rozwiązać również bez wprowadzania zmiany w systemie prawa. Możliwymi narzędziami zmiany są:

---

⁵ Dz.U. 2013 poz. 393

- Opracowanie i przyjęcie przez MEN zaleceń dla jednostek podległych i nadzorowanych w zakresie tworzenia i zasad udostępniania zasobów edukacyjnych.
- Szkolenie dla nauczycieli, upowszechniające kulturę dzielenia się materiałami edukacyjnymi i ćwiczeniowymi w wersji cyfrowej; przyczyniając się do ujednoczenia szans edukacyjnych uczniów (zgodnie z rozporządzeniem w sprawie uzyskiwania stopni awansu zawodowego przez nauczycieli, wymaganie niezbędne wobec nauczyciela mianowanego ubiegającego się o awans na stopień nauczyciela dyplomowanego w okresie odbywania stażu, zgodnie z art. 8 ust. 2 pkt 3 to umiejętność dzielenia się wiedzą i doświadczeniem z innymi nauczycielami).
- Przyjęcie i implementacja jednolitej strategii finansowania tworzenia zasobów publicznych. Tego rodzaju strategia mogłaby skutecznie zastąpić dodatkowe regulacje ustawowe wprowadzające obowiązkowe mechanizmy udostępniania różnych utworów chronionych prawami twórców obywatelom.

Wszystkie rozwiązania alternatywne, w przeciwieństwie do proponowanej zmiany ustawowej, mają cząstkowy charakter. Tymczasem niezbędne jest stworzenie jednolitych warunków dostępności, zarówno na poziomie prawnym jak i technicznym, dla jak największej ilości zasobów edukacyjnych. Niezbędna jest również standaryzacja rozwiązań stosowanych przez różnorodne instytucje. Projektowana regulacja nie ma ambicji objąć całości zasobów publicznych, zapewni jednak jednolite zasady otwartej dostępności dla szerokiego zakresu materiałów edukacyjnych.

O znaczeniu ustawowego uregulowania tej kwestii może świadczyć przykład regulacji ponownego wykorzystania informacji sektora publicznego. Ustawodawca uznał, że regulacja ustawowa jest niezbędna do zapewnienia odpowiedniego poziomu dostępności do ponownego wykorzystania zasobu informacyjnego - informacji publicznych o szczególnym znaczeniu dla innowacyjności i rozwoju społeczeństwa informacyjnego.

Wdrożenie odpowiednich zaleceń oraz przeszkolenie kadr zarządzających w systemie oświaty, nauczycieli oraz podmiotów wykorzystujących środki publiczne stanowią ważne działania wspierające. Same w sobie nie będą jednak wystarczające. Ich niezbędnym uzupełnieniem są ramy ustawowe, regulujące prawne i techniczne aspekty dostępności zasobów edukacyjnych.